

Ferdinandy György

A menekülő ember

Dokumentum

A szürke égen egy alak körvonalai. Magas, hajlott, nehezen, lépcsőről lépésre halad. Magányos árnyék, nyugtalanító. Este van.

Növekszik, életre kel. Gőzfelhőt fúj. A határzónában havazik.

A szökevény elhagyja a hó alatt lapuló szőlősöket, felkapaszkodik az útra, ami a falu felé vezet. Tapossa az idegen földet, mintha régi ismerőse lenne ez az út. A hó, a szőlők és a falvak felé vezető utak mindenütt hasonlítanak. Csakúgy, mint a menet közben támadó gondolatok.

– Dagsztom a sarat! – morogja a férfi, és megigazítja vállán a pántot. A domb, a határsáv eltűnik mögötte a sötétben.

– Ott fent állj meg egy pillanatra – mondta, aki idáig vezette. – Onnan még látni fogod a templom tornyát, a téglagyár kéményeit. Nem a te falud, de mégis: ezentúl ez a kép lesz a hazád, ezt viszed magaddal, ezeket a sziporkázó fényeket.

Háztetők, tornyok, téglagyár. Nem fordult meg, jól látja így is. A sarat nézi, a szürke eget. A vizes kavics csikorog csizmái alatt. Egy gyereket cipel a karjaiban. Mögötte nagy koffert vonszol egy asszony. Kisfiú segíti. Rágyújt, a gyerek tágra nyílt szemmel figyeli.

Ez itt már a falu. Az asszony elhagyta a koffert. Most a kisfiú viszi.

– Várjon! – könyörög.

A férfi megáll egy útjelző tábla előtt.

Nézik a feliratot, de nem értik. A templom tornyában üt az óra. A falu alszik, csak a torony neonfénye világít. Végigmennek a főúton. Többen vannak, de senki se beszél. A friss hótakaró elnyeli a lépéseiket.

Így érkeznek meg az iskola elé, ahol meleg levessel várják a menekülteket.

* * *

A teremnek két apró ablaka van, a benti homálynál alig világosabb. Szalmát hintettek a földre, prüszköl, forgolódik rajta, akinek már helye van. Összeviszsa, egymás hegyén-hátán fekszenek. A terem mintha bemelegedne. Alszanak.

A férfit elkerüli az álom. Szeme megszokja a félhomályt, táblát lát, fali térképet.

A kisfiú felsír. Hívja az anyját, aki visszament a kofférért. A két gyerek egymáshoz bújva fekszik a férfi lába alatt.

Az alvók sírnak, kiabálnak. „Kegyelem” – könyörög egy férfihang. „Ne!” – jajdul fel egy asszony, és valaki rámondul: „Fogják már be a szájukat!”

A férfi szomszédja sem alszik:

– Nem nyugszanak – mondja halkan.

Munkásféle. Lassan beszél, hosszú bajusza van. Rágyújtanak, nézik az ólom-szürke ablakot.

– Maga mi volt odaát? – kérdezi.

– Gépész.

– Én meg sofőr.

– Szép mesterség – mondják. Bólintanak.

– Én a harmincnégyes vonalán laktam.

– Jártam arra is. Nyugodt vidék, barátságosak az emberek.

Megint csend. Később a kutyáját keresi egy fiú. Együtt jöttek, de ide, az iskolába nem engedték be az állatot. Hiába hívogatja a gyerekek.

A nap első sugarai beszőknek az ablakon.

* * *

Valahol kakas kukorékol. A férfi ledobja az ingét, megmosakszik a kútnál. Párafelhő borítja az udvart. Szép idő ígérkezik.

Azután a hajnal kárpitja hirtelen felszakad: megérkeznek az első taxik, és a gépkocsik jövés-menésével véget ér a nyugalom. Az udvaron sorszámokat osztogatnak: egy aláírás, egy pecsét. Megszámazzák a menekülteket. Forgatják, nézik a szerencseszámukat.

A férfi kifordul az iskola kapuján. Kint van az országúton. Nagy lélegzetet vesz, nekivág. Amint halad, az utak egyre szélesebbek, és egyre sűrűbb rajtuk a közlekedés. Véget nem érő településeken halad át, a barátságos dombvidéknek erre már vége szakadt. A szemben jövők végigmérik: sovány, borostás, rosszul öltözött. Senki sem állítja meg, olyan elszánt. Az úttesten megy, nem a járdán, mintha ezzel is jelezni akarná, hogy siet, és hogy fontos dolga van.

Néha lefékez egy autó, tágra nyílt szemek merednek rá az ablakon. A kamionok megállnak, felveszik. Kenyérrel, cigarettával kínálják, elviszik a következő faluig. Jól megnézi őket. Nem fogja elfelejteni ezeket az arcokat.

* * *

Micsoda város! Az ember elszédül; mint körhintán, kavarog a forgalom.

Az őrszobán megkérdezik a vallását. Valami táborfélébe utalják, ami már dugig tele van. Kezdődik újra az élet. A taposómalom. Hétkor felkel, megborotválkozik. Már tiszta inge van.

De a nyilvántartásba vétel még csak most következik. Itt már reggel óta várnak. Az újonnan érkezők a sor végére állnak. Akkor, a felhők közül hirtelen előbújik a nap: egy asszony felsikolt, magához szorítja a nyakába csimpszkodó gyereket.

– Egymásra találtak. Az emberek lesütik a szemüket.

Nemsokára rákerül a sor. Leveszi a sapkáját, benyit. Pénzt kap és ebédjegyeket. Elteszi, megköszöni. Mosolyog, ha rámosolyognak, összehúzza a szemöldökét, ha valamit magyaráznak neki. Eldugná a kezét, a kemény bőr vastag rétegben hámlik, mióta nem dogozik. Hallgatja a tolmácsot, bámulja a könnyedséget, ahogy fordítja az ő nehézkes szavait.

Kifelé menet a fali tükörben megpillantja magát. A vér a fejébe száll. Vajon látta-e őt valaki így, amint sapkával a kezében görnyedezik?

Dél van. A férfi beáll egy másik sorba, ahol ebédet osztanak.

* * *

Ma reggel fenyőfát állítottak a menhely bejáratához. Így tudták meg, hogy karácsony van. A férfi nézegeti a kirakatokat, hallgatja az utcai árusokat.

De hát ma van karácsony! Egy fűszeres kijön az üzlet elé, és két almát nyújt felé. Mond valamit, mosolyog. A férfi elfogadja az ajándékot, hálája jeléül azonnal bele is harap.

Azután, mint minden nap, a mozi előtt ácsorog. Rámosolyog egy kislányra, nézi a képeket, a kijövők arcáról próbálja leolvasni, hogy mit láttak odabent. Kijön a kislány is, mellésompolyog. Pénzt szorongat a kezében, mutatja, hogy neki, és hogy mozira van.

Bemegy, leül a sötétben. Ez még a híradó. Romokat lát, lövések csattannak, mellette sóhajtoznak az asszonyok. Nem nézi tovább, kirohan. Elment a kedve, többé nem is megy be a moziba.

A menhelyen ünnepélyt rendeznek. Elegáns hölgyek érkeznek, cvikkeres urak. Gyerekek adják át az ajándékokat. Azután énekelnek. A menekültek is követik példájukat. Halkan morognak, de amikor felemelik a hangjukat, sírni kezdenek az asszonyok. A férfiak egyedül fejezik be a karácsonyi éneket.

Utána nincsen a teremben csak szipogás, széktologatás. A vendégek lábujjhegyen osonnak, mintha temetőben jártak volna. A gyerekek sértődötten nézik a menekülteket.

* * *

A férfi nem találja a helyét. Föl-le jár az utcákban, amikor egy bár kirakatában megpillantja a zongorista képét. Megáll, nem hisz a szemének. A két barát nézi egymást, az üvegfal két oldalán. Leszáll az éj, színes reklámok táncolnak a falakon. Az aszfalt csillog, esik az eső.

Nehezen szánja el magát, már csuromvizes, amikor benyit. Odabent megáll a zene: két ember egymásra talált. Karácsony este van.

Környékbeliek ülnek a bárban, a menekültek divatosak. A férfi behúzódik egy sötét sarokba, nézi a zongoristát. Ez halkan énekelget, mintha még odaát lenne. Minden dalról más és más jut eszébe. Szép emlékek, szívet melengetők, de kegyetlenek és szomorúak is. A szépek talán még jobban fájnak, mint a többiek.

Múlnak az órák. Körülöttük cserélődik a közönség, vidám társaságok változtatják egymást és halk szerelmesek. A zenét nem hallgatja senki, a két jóbarát magára magad.

Kórházban ismerkedtek össze, a zongorista leült az ágya mellé, és hajnalig iszogatták a rumot, amit a kazánfűtő hozott. A zenész a saját szerzeményeit dúdolta, mint mondta, a jövődöbéli világszámokat.

Ezen az éjszakán, ebben a füstös bárban, fuldokolnak a bánatos kis dallamok. Beleeszik magukat abba, aki hallgatja őket. Mint az ópium. A szakadék egyre mélyebb a régi álmok és a valóság között.

* * *

Záróra van. Nekivágnak az éjszakának. Az ég szürkül már a háztetők felett. A keskeny utakon nyirkos pára gomolyog.

Leül a zongorista kofferére, egy bögre kávé melengeti az ujjait. A másik az ágyán elnyúlva beszél:

– Nem maradok – mondja. Visszafordulok. Mióta itt vagyok, éjjel-nappal erre gondolok.

Haza! A szó itt szebben hangzik. Remény van benne és egy csipetnyi csalódás. Szégyenkezés is, dac, kihívás. Szerelem.

Megölelik egymást.

– Viszontlátásra! – mondják.

– Talán.

És mind a ketten azt gondolják: soha.

A felkelő nap megvilágítja a kéményeket, besüt a padlásablakon.

– Hazamegyek! – mondja a zongorista, és belenéz a fénybe. A térszél már messze jár, a síkatorok mélyén sorakozó szeméttartályok között. Kiköpi az éjszaka keserű ízét, nyakába csavarja a sálját. Megy, és nem gondol semmire.

A menhelyen múlnak a napok. A menekültek kezdik megszokni az új életet. A néma nappalokat, a nyugtalan éjjeleket. Mert ebben az új életükben is csak a felszín nyugodt.

A férfi az elhagyott városban járkál minden éjjel, de a romok között nem találja az ismerős házakat. Megrémül, menekülne, de a határt már lezárták, fogoly marad. Nyög, forgolódik. Amikor kinyitja a szemét, és látja hol van, úgy megkönnyebbül, hogy az már-már a boldogsághoz hasonló állapot. Azután néhány perc alatt elfelejti az álmot: végül is ez az itteni élete is éppen olyan reménytelen, mint az, amit elhagyott.

* * *

Reggel levél várja a portán. Indul a transzportja, még aznap mennie kell.

Összeszedi a holmiját, még egyszer, utoljára, átsétál a városban. A konzulátusra korán érkezik, nézegeti a kirakatokat. Valami emléket szeretne vinni. Végül egy olcsó, de jó fogású öngyújtót választ ki magának. Fémgyűrtű szabályozza a lángot, és ez a szélvédő is egy kalap alatt.

Amikor kiér a pályaudvarra, a menekültek már ott állnak a vagonok előtt. A különvonatot karszalagosok kísérik. Talál helyet, azután kint marad mégis a peronon. És akkor, a szomszéd vágányon, észreveszi a másik vonatot.

Ez üres. Visszafelé indul. A menekültek szerelvényével egy időben, de ellenkező irányba. Első látásra egyforma a két kocsisor. Ott nyújtóznak, mint az alligátorok.

A férfi a lábához teszi a pakkját, félúton a két acélszörnyeteg között. Nézi őket, és az egész teste remeg. Tudja, hogy döntenie kell. Hogy ez most itt az utolsó alkalom. Merre meneküljön? A mozdonyok fütyülnek, sűrű párafelhő kavargó.

Felkapja a motyóját, és visszaül a helyére. Még látja, hogy a szomszéd síneken megmozdul az a másik vonat. Betakarja az arcát, nem nézi tovább az ablakot.

Lehet, hogy éppen ebben a pillanatban indul el a barátja. Ő meg itt, ellenkező irányban. Két, ránézésre azonos vonat viszi őket, és nagy-nagy üresség van a szívében mindkettőnek.

(1957, franciából fordítva 2008-ban)

A *Le seul jour de l'année* (Az év egyetlen napja) című 1967-es Saint-Exupéry-díjas kötetben jelent meg *Le Fossé* – „A szakadék” cím alatt. Magyarul kiadatlan. Ez a döcögő szöveg első, igen, első írásom.